

Јулијана Адамовић. 2018. *Дивље гуске*. Београд: Лагуна, 228 стр.

Одговор на питање какво детињство не треба да има ниједно дете или каквог детињства не треба да се сећа ниједан одрастао човек, налази се у последњем роману Јулијане Адамовић. Године 2018. дама хрватског савременог романа Јулијана Адамовић објавила је изванредан и потресан роман *Дивље гуске*.

Сместивши радњу у бачко село седамдесетих година прошлог века, ауторка отвара врло осетљиве теме као што су живот на селу, породични односи, детињство, игра, игра без граница, игра са границама, одрастање, савест и грижа савести, стид, страх, усамљеност, отуђеност, заборав, смрт. Следећи Толстојеву мисао да све срећне породице личе једна на другу и да је свака несрећна породица несрећна на свој начин и изостављањем имена главних јунака, ауторка проговара о породици која у својој несрећи није ни редак ни усамљен случај.

У роману постоји неколико индикација за време и место дешавања радње мада ни једно ни друго не играју важну улогу. На самом почетку ауторка даје прву индикацију наводећи филм којег се главне јунакиње ужасно боје – *Лептирица*. Да подсетимо, *Лептирица* је један од најпознатијих и најстрашнијих српских хорор филмова заснован на приповеци *После деведесет година* Милована Глишића. Снимљен је 1973. године. Другу индикацију чини помен југословенске телевизијске серије *Капелски кресови* из 1975. године коју девојчице воле да гледају због кадрова из природе, понајвише планина које уживо никада нису виделе. Следећу чине помени још три телевизијске серије из седамдесетих – *У регистратури* из 1974, засноване на истоименом роману хрватског књижевника Анте Ковачића – и иностране две – *Сандокан* из 1976. и *Јаношик* из 1974. године. Наиме, када девојчице бирају име за своју сестру, наводе имена јунакиња – Кичмановићеву Лауру, Сандоканову Маријану и Јаношикову Марину. Низ чини и Јастребова Ина из већ поменутих *Капелских кресова*.

Када је, пак, о месту дешавања радње реч, помени Бајера доводе нас до дворца Хертеленди–Бајер у Бочару, по величини најмањем селу у општини Нови Бечеј. Наиме, почетком 19. века село Бочар постаје власништво немачке породице Хертеленди. Дворац је највероватније подигнут након смрти Јозефа Старијег да би га крајем 19. века откупио пивар Алајош Бајер. По завршетку Другог светског рата из Бочара ће се иселити готово 300 немачких породица, што ће се одразити на нагло смањење укупног броја становника. Међутим, досељавањем више од 200 породица из ратом опустошених крајева Босне и Херцеговине доћи ће до повећања. Описи из романа одговарају описима изгледа села (типовима насеља и кућа) и структури становништва.

Главни јунаци романа су оне које причају причу, сестре близнакиње, жртве поремећених породичних односа, затим депресивна мајка, вечита и вечна робиња куће, болестан и нервозан отац, кондуктер, онај који радије бесплатно другима поправља капије и тракторске приколице, него да се код куће прихвати посла, једна неостварена и изгубљена очинска природа, загонетна родбина и шаролик комшилук. Један од главних ликова је лик Бабе која уз оца и мајку чини тзв. архетипски троугао балканске породице.

Проблем са свекрвама и снајама, подједнако присутан и у стварности и у литератури, нашао је одјека и у *Дивљим гускама*. Девојчице осећају мајчину нетрпељивост према Баби, очевој мајци, испоставиће се касније баба–тетки: „Мајка особито потоне кад се нас двије вратимо од Бабе и донесемо нешто у рукама. ‘Опет вас је купила’, каже нам. Ми баш и не схваћамо како нас је купила, коме је платила за то, али знамо да смо учиниле нешто лоше. Забрљале. Зато ствари које нам Баба пакира ‘за послуже’, рјешавамо на друге начине. Завучемо се у неки кутак на путу до куће и натрпамо пуна уста слаткиша па послуже повраћамо или их скривамо у шупи и по дворишту, у нади да их неће пронаћи и појести Лола“ (стр. 13, 14). Управо та нетрпељивост узрок је низу свађа услед којих девојчице бивају болесне од плача, страха и несигурности, услед којих ноћу мокре у кревет знајући да ће разочарати мајку и опет чути једну од најтежих реченица на свету: „Боље да вас нисам родила.“ Мокрење у кревет овде се јавља као последица нарушеног емоционалног здравља, стреса и анксиозности. И оно се догађа само у родитељској кући, никада не у Бабиној. Девојчицама недостају топла

родитељска реч и загрљај. Стога се посве својима и сигурнима осећају управо у Бабиној кући, тамо где „широм мирише: јуха на крају шпорета, крух у јајима, Бабина кисела, али топла кожа“ (стр. 14), тамо где „се ујутру пробудимо како треба, а на столу нас чека лончић бијеле кафе и ‘пијаца’: на коцкице изрезани комадићи круха, послани као тезге на тржници, а на сваком колуту кобасице и киселог краставца. На неке Баба надометне и торњић од врхња или сира, за зубе и кости. Не волимо ту глупост на врху, али она вјешто тргује. Каткад нам успије продати све с тезге, а понекад ипак мора зинути умјесто нас“ (стр. 23). Па и чешљање је другачије код Бабе. Док их она чешља полагамо, мајка нема стрпљења и својом грубошћу ствара нелагоду и мучнину код девојчица. Када им мајка, како би их очистила од вашака, направи ране петролејом, Баба их лечи – љубављу, чајем од камилице и гушчијом машћу. Баба има бескрајно много разумевања за девојчице. Уме да их ослушкује, стрпљива је, разговара са њима, не спутава њихову радозналост и разуме потребу за игром. Није јој тешко да им, и двадесет пута ако зајеле, прочита причу о постанку света како би оне шкљоцнуле прекидач на лампи симулирајући тако настанак светлости: „Толико доброг и лијепог ради за нас двије да смо пред величином те љубави посве немоћне“ (стр. 95). Учи их и да читају и да пишу, купује им школски прибор, вуче на санкама када запада снег. Баба којој девојчице осмишљавају живот и Баба, мрзитељка Босанаца, којој је снаја Босанка трн у оку. С једне стране Баба, с друге мајка. Два женска лика која ће заправо унесрећити девојчице растрзане између те две врсте љубави: „Ми бисмо само хтјеле да се престану свађати. Не морају се вољети, само нека нам не говоре ружне ствари једна о другој. И нека нас не испитују што је која јучер радила, што је кухала и коју више волимо“ (стр. 172).

Описујући низ тренутака са Бабом, ауторка заправо истиче важност бакине фигуре у одрастању сваког детета. Истинске баке не журе. Истинске баке за сваког и за све имају времена. Истинске баке су најстрпљивије особе на свету. Истинске баке исцељују. Истинске баке се најлепше осмехују. Истинске баке воле јутра и рана устајања. Истинске баке воле да кувају и припремају разнолике и топле оброке за своје унуке. Истинске баке замењују телевизор књигама и играма у природи. Зато Баба нема телевизор и не жели да га има сматрајући да исти трује децу док је свако вече пред спавање предвиђено за читање Библије. И зато је у Бабиним зеницама најтоплије.

Поред мајчине, девојчицама недостаје очева фигура и неизрециво их боли то што отац више разговара са играчима из радија (иако је тај разговор заправо бујица ружних речи коју он, сазнаћемо, неретко користи и кад њих две згреше и кад је љут на мајку), док слуша пренос фудбалске утакмице, него са њима двома. Стога се задовољавају тиме што могу да буду барем у његовој близини: „Антиена транзистора је ништа за оне које нарасту на нашим главама. Свака влас косе је ту да прикупи очево дисање, кашљање и све до задње ријечи које он не упућује нама“ (стр. 16). Током очевог боравка у болници девојчице га цртају на папиру, и њега и његов касније изгубљени радио. Ауторкини описи њихових схватања разговора одраслих подсећају нас и уче о дечјој тананој души, нескривеној намери и невиности. Када чују да је Баба помислила да њен син, њихов отац, има рак, девојчице су постале узнемирене замишљајући како њиховог оца заправо једу ракови претходно му сецкајући црева својим оштрим клештима. Недостаје им, али су чудно срећне, јер у кући најзад влада мир. По повратку из болнице, када су Баба и мајка помогле оцу да дође до собе и кревета, девојчице прижељкују да „мама, Баба и тата тако остану заувјек. Чак не морају грлити ни нас двије. Нека нас само воле, макар и на даљину. Без вике и галаме. И без љутње око тога тко кога воли и воли ли више или мање“ (стр. 52). Зар овај пример није потврда њиховог прераног одрастања!?

Још једна жртва нездравих породичних односа постаће и сестра главних јунакиња. Сестри Моники ће се радовати само њих две. С обзиром да немају са киме да поделе своје усхићење и своју радост, обраћају се папирнатој Гуски (која се налази у закључаној соби куће која заправо није њихова, већ је изнајмљена). Знају да неће моћи да им узврати радовање, али исто тако знају да ће их једина разумети и да неће викати на њих. Моникина судбина наслутила се још пре њенога рођења. Нежељена од стране родитеља, дошла на свет у сред свађе, призива и мајку на плач. Зато девојчице хрле код Бабе: „Ту, у Бабиној кући, нема плача и нема пелена и бенкица које се суше по цијелој кући. Ту је мир и зна се тко, што и гдје. И тко кога воли. Баба приреди вечеру и окачи нам пиџаму на поклопац шпорета, да се угрије прије него пођемо на спавање“ (стр. 102).

Девојчице су осуђене на село и изопачени сеоски менталитет. Никада нису биле на мору, купају се у „јарку, испред Бабине куће, гдје

нам вода дође до глежњева, па не можемо ронити. И око нас су, умјесто риба, пуноглавци и жабе, а уз обалу не расту палме, већ дудови и шљиве“ (стр. 57). Па и кад пожелеле да истражују свет око себе, немају подршку родитеља. Мама би им тада рекла: „Свуд би забиле свој нос.“ Жељне су смеха, игре, маште, прича и бајки. Као и свако дете, воле слаткоћу обедовања код комшија, што отац уз мрки поглед не одобрава и тера их кући. И не ради се о ручку, но о насушној потреби за миром и смехом којег код куће морају да се суздржавају: „Мрзимо кад је он кући у вријеме недјељног ручка.“

Покушавају да савладају страх и побегну, макар на кратко, тамо где нема увек уморне и немарне мајке која их нестрпљиво чешља и не подсећа да свако јутро и свако вече треба да оперу зубе, нервозног тате и његових исхитрених поступака, тате који убија псе и још многе друге животиње, („Уморне смо од свађе, вољења и невољења родитеља. Желимо да нам је топло и да се зна неки ред.“), нежељене сестре која не престаје да плаче, па и Бабе која угађа и код које су сигурне од сваке боли, али која, као и мајка, не бира тренутак за псовку. И од смрти. Јер њихово је детињство цело проткано смрћу. Кузмином, Господиновом, смрћу миша, старе гуске, птице, Марине маме, Лолином, Гускином, деда Паликином и највећом – Бабином. Стога се чини да је роман Јулијане Адамовић погодан за паралелна читања са *Раним јадима* Данила Киша. Враћајући се у детињство, њихови ликови досежу спознају о људској пролазности.

Са Бабином смрћу нестало је велико Б. Са Бабином смрћу нестала је недеља, она коју Албахари жели да вратимо, и нестале су добре навике. Са Бабином смрћу нестале су две у једној. Тек на крају бива јасно – њих нема две. И нема у овоме роману чезнућа са материјалним. Овде се чезне за животом, за игром, за лепотом дечјих несташлука. Јунакиње – као две сестре, истинске или имагинарне, као девојчица и лутка, као девојчица сама. Јунакиње као две савести. Две савести проистекле из једне. Да би се боли преполовиле. Да би се пребродило детињство. Да би се оздравило. Да би се срце и разум помирили. Да би се лакше одрасло. А одрашће се управо у оном тренутку када папирната Гуска буде *ослобођена*. Њено *ослобођење* овде има иницијацијску улогу. Наговестиће Бабину смрт и крај детињства, јер га је једино она осмишљавала. И као што је Тонинов дека био трешња (из романа *Мој дека је био трешња* италијанске

списатељице Анђеле Нанети), тако је Баба била гуска и четрдесет година касније – она која се осмехне, рашири руке и обујми их својим топлим крилима. Понекад питома, понекад дивља.

Напоследку, одговоримо на питање које се некако провлачи кроз цео роман. Дакле, какво детињство треба да има свако дете и каквог детињства треба да се сећа сваки одрастао човек!? – Детињство, тј. детињства без несхватљиве смрти људи, без животиња које умиру грешком, без странтовања у комшилуку па и у истом дворишту, истој кући и истој постељи, без оних који краду, без забрањених осећања, без тешких мисли и још тежих речи. *Дивље гуске* су роман који освешћује. Роман који показује кад треба да устанемо, а кад легнемо; кад да проговоримо, а кад заћутимо; кад да закорачимо, а кад застанемо; кад да откључамо неке просторије, а кад да закључамо; кад да одемо, а кад да се вратимо; кад да се сећамо, а кад да заборавимо.

Бојана В. Анђелић
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Докторске студије
mala.bonnana@gmail.com
doi: 10.19090/zjic.2020.183-188